

MUJALKERIBE E ČHAVENGORO KINOBIKINIBE MANUŠENCAR

Informativnikano materiali bašo čhavengoro
arakhibe taro kinobikinibe manušencar
baše sikle ki fundavni sikljovni taro 6-to dži 9-to klasi

Финансирано
од Европската Унија и
Советот на Европа

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

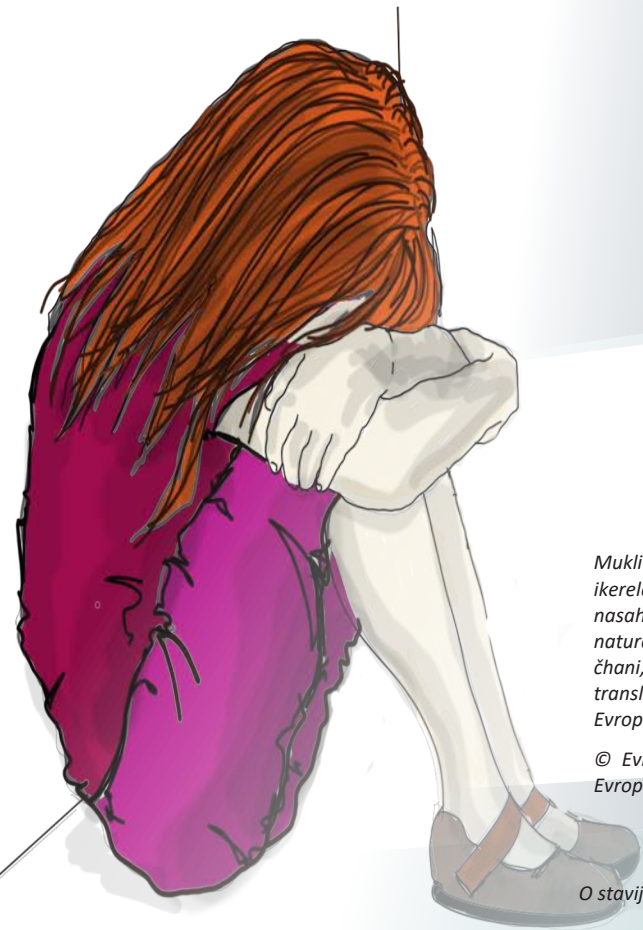

CONSEIL DE L'EUROPE

Имплементирано
од Советот на Европа

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА - СИПСО ЗА РАБОТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
MINISTRE E ARSIMIT DHE SHKENCES - BYRRA E ZAVILLIMIT TE ARSIMIT
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE - INSTITUTE FOR DEVELOPMENT OF EDUCATION

Programakoro ofisi tar Evropakoro konsili ko Skopje,
Bizniseskoro centari Soravia
Filip Vtori Makedonski 3,
1000 Skopje
tel.: +38923100 333

Website: <http://horizontal-facility-eu.coe.int>
E-mail: horizontal.facility@coe.int
[Facebook@jp.horizontal.facility](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility)
[Twitter@CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

Mukli si kotorengi reprodukcija (katar 500 lafija), salde baš komercijanikane resarina, sa džikote ikerela pe e tekstesko integriteti, o ikaldo kotor na istemalkerela pe avri katar o konteksti, na dela pe nasahne informacie ja generalnikane na čivela pe o drabarutno ko došalo drom ko vjavahari katar natura, astaribe thaj teksteskoro saikeribe. Sakana si zaruri te vakjerel pe e teksteski haing ko akava čhani, „© Evropako Konsilij, berš ikalibasko“. Sa o javera rodipa phandle e reprodukcijasa/sahni translacija ja kotora katar o dokumenti, zaruri si te bičalen pe dži ko Direktori baš komunikacija, Evropakoro Konsilij, novembro 2021(-67075 Strasbourg Cedex ja publishing@coe.int).

© Evropakoro Konsilij novembro 2021. Sa o nijamija si ikerde. E istemalkeribaskere nijamija si ki Evropakiri Unija telo ulavde šartija.

Akava inkali si kerdo finansijakere arkasa katar Evropakiri Unija thaj Evropako Konsilij. O stavija vakjerde akate ki nisavi čipota našti te oven sikavibe katar oficijalnikano gndipe katar savi te si rig.

Šungjan li nekana bašo **kinobikinibe manušencar ko čhave?**

Šaj neko tumendar šungja, numa na džanela so si leskoro džanlipe, thaj šaj neko tumendar na šungja.

O kinobikinibe manušencar ko čhave si kriminali.

Kamla pe te haljove o džanlipe tar akala lafia ki te šaj te arakhe tut ma te ove viktimi thaj ma te ovel upri tute seriozno **bilačo tretiribe ja bilačo istemalkeribe.**

E ANAKIRI PARAMISI KA POMAŠKAREL TUKE TE HALJOVE SO SI KINOBIKINIBE MANUŠENCAR KO ČHAVE:

Me dživdinava ki bari diz; Me sijum sikli ko 6-to klasi. Man isi man lače notia thaj čače but mangava te drabarav.

Jek dive, anglal te džav ki sikljovni, alusargjum te džav ki biblioteka te iranav o lil so leljum sine thaj te lav aver lil. Kana iklijum me kherestar, dikhljum taksi parkirime sar te phene adžikerela nekas. Kana nakhava sine odothar, o taksi šoferi phavgja o džami thaj pučlja man kote džava. Vakergjum leske kaj džava avgo ki biblioteka thaj pal odova ki sikljovni.

O taksi šoferi vakergja kaj o manuš kas so adžikerela sine na alo thaj kaj ov ka legarel man dži biblioteka bizo love ki ma te ačovav geči ki sikljovni.

Khuvgjum ano taksi thaj sigate sar so haliljum kaj ov na džala kori biblioteka, rodingjum lestar te ačhol, numa ov vakergja le kaj si le te agorkerel nesavi buti thaj kaj ka legarel man pal odova.

Alo pal mande, zorea ikalgja man taro taksi thaj čhivgja man ko vordon kote so sine panda duj aver čhave, muř thaj čhaj, pophure mandar.

Rungjum thaj rodingjum te mukel man, a okola na vakerena sine khanči. Na tromaja sine te kera mařkar amende lafi.

Kana ikiljam tari diz, ov ačhilo dži jek vordon ko jek tank sokako. Jek manuř ikililo taro vordon. O taksi řoferi phanlja o taksi thaj lejla te kerel lafi oleja.

Pala lungo dromaripe, resljam ko jek melalo than. Ikalgje amen taro vordon thaj dengje amen duje manuŝenge kolencar leljam te phira ko tank veŝakoro drom. Sine karanluko thaj kamla sine te ova mudra. Na džanava sine kote sijam thaj kote džaja sine, na tromaja sine te puča, sine but ŝudro. Nakhljam tari jek tank nakhin.

Okole rigate sine manuŝa kola adžikerena sine amen duje vordonenca. Duj manuŝa ikliile, jek lendar lelja man thaj o dujto manuŝ lelja okole duje čhaven. O manuŝ ko vordon vakergja mange, ki čhib sava so na haljovava sine ŝukar, kaj legarela man leskere khereste kote so ka dživdinav oleja, leskere romnjaja thaj leskere čhaveja. Vakergjum leske kaj na mangava te džav, kaj mangava te džav mange khere, numa ni na ŝungja man.

Resljam ko apartmani. I romni dengja man maro thaj čaj thaj vakergja mange kote ka soвав. Odoja sine but tikni odaja kote so garavena sine bukja. Na takjarela sine pe o than thaj sine ano baro karanluko. Sijum sine but khindi thaj naštine te zasovav kana I romni ali thaj džangavgja man. Sigate kerela sine lafi thaj naštine ŝukar te haljovav ola. Vakergja mange sa so zaruri sine te kerav ko kher thaj te arakhav e čhave. Vakergjum lake: “na džanava te kerav sa odola bukja thaj na džanava sar te arakhav e čhave”. Ov vakergja: “ka sikljove”. Oj thaj lakoro rom gele ki buti, me thovava sine čare, užarava sine, urjavava sine thaj parvarava sine e čhave. O udar sine klidea phanlo thaj na tromava sine te ikljovav avrijal.

Avena sine khere geči mukindor habe salde e čhaveske te hal, me hava sine so ačhola sine tar anglederutno dive. Agjaar sine sakodive. Darava sine numa na džanava sine kobor vakti ka ovel agjaar soske ola vakergje mange kaj ka iranen man nekova dive khere. Na džanava kobor vakti nakhlja sine, masek ja duj thaj sakana kana ka pučav sine kana ka iranen man palpale, ola vakerena sine mange bilače lafia thaj kana rovela sine o čhavo marena sine man.

Jek dive, e čhave sine le baro tinanibe thaj me na džanava sine so te kerav. Naštine nikas te rodav, na sine man telefoni, a na sine telefoni ni ko apartmani, numa o čhavo sine but nasvalo. Terindiljum dži ko udar thaj leljum te čalavav thaj te vakerav bare krlea pakjavindor kaj neko ka šunel man. Bahtake, jek romni šungja man thaj pučlja man so si i buti. Vakergjum lake so ovela e čhaveske thaj pučlja man me ko sijum. Numa so na džanava sine ko si odoja romni, vakergjum kotar sijum thaj vakergjum lake me dajakoro telefoneskere numero. I romni vakergja mange te čhivav panjalo kotor ke čhaveskoro čekat thaj geli peske.

I romni rodingja ko telefoni me daja thaj vakergja lake kote sijum. O avutno dive, duj policiakere bukjarne ale, zorea phravgje o udar, arakhle man thaj legargje man ko policiakoro stacioni kote so adžikerela sine man mo dat. Rovava sine, rovava sine but, thaj mo dat rovela sine, naštine lafi te kerav. I policia sine amencar džikana džaja sine amenge khere me dadeja. Kamla sine pe mange vakti ki te haljovav kaj sijum sine ko sigurime. Panda darava; na pakjava e manušenje ni odolenge so pendžarava.

SOSKE I ANA ULI VIKTIMI TARO ČHAVENGORO KINOBIKINIBE MANUŠENCAR?

- Oj na džanela sine khanči baši čhavengoro kinobikinibe manušencar,
- Oj na pendžarela sine o risikoja taro čhavengoro kinobikinibe manušencar,
- Oj pakjala sine thaj lelja pomaškaribe taro jabandžia,
- Oj lelja pomaškaribe kole na rodingja,
- Na gndingja soske o taksi šoferi mangela te legarel la bilovengoro.

- Butikeribe ko aindžakere farme, fabrike,
- Dromeskoro kriminali,
- Zorea prandibe,
- Bilegalno adoptiribe,
- Organengoro ikalibe.

KO ŠAJ TE OVEL KINOBIKINUTNO MANUŠENCAR?

O čhave šaj te oven hovavde thaj lende ko kinobikinibe manušencar taro pendžardo thaj bipendžardo baro manuš tari khedin, jabandžie, numa thaj tar amala, paše džene ki familia thaj nekana thaj taro majpaše džene ki familia.

SAR HOŠINENA PE O ČHAVE KOLA SI VIKTIMIA:

- Ola si našukar dikhle ja si fizikane thaj psihologikane bilačeste istemalkerde,
- Ola si tretirime sar halainia/izmetčie baši leibe profiti,
- Ola hošinena pe izolirime thaj korkore,
- Lengere hakaja si phage,
- Lengoro sastipe si kišlo ja si nasvale,
- Lengoro dživdipe si ko risiko.

SAR ŠAJ TE ARAKHE KORKORI TUT?

- Ov samalo/i kana kerea lafi manušencarr kola aver čhaneste vakerena ja si len khajek rodipe – ola šaj te oven jabandžie ja palem neko kas so džitgani pendžarea;
- Ov samalo/i kana neko mangela te kerel tuke šukaripe bizo te rode odova thaj ulavdeste odova šukaripe ja bakšiši te šungjola sar prešukar te ovel čače;
- Ov samalo/i kana baro manuš rodela arka taro čhavo – o bare kamla pet e roden arka tar aver bare manuša!

OVEN SAMALE

Dženo so kerela kinobikinibe manušencar šaj te rodel arka te hovavel e potencialnikane viktime. Ov šaj te rodel te sikavel pes leske/lake drom, te del pes leske/lake arka bašo diso. O bare manuša na kamla pe te roden arka taro čhave, ola kamla pet e roden odova taro aver baro manuš! O džene so kerena kinobikinibe manušencar dikhena te len e čhaveskiri pakjiv. Ola šaj dalaveraja, zorea ja deibaja godi te čhiven e čhaven te ikljon pe kherendar thaj e džan lencar. E čhavengoro kinobikinibe manušencar šaj te saikerel pobute dženen kola regrutirinena, transportirinena thaj eksploatirinena čhaven andre thaj avrijal o simantre.

SO SI ČHAVENGORO KINOBIKINIBE MANUŠENCAR?

E čhavengoro kinobikinibe manušencar si kana o čhave regrutirinena pe, legarena pe taro jek ko aver than ja tari jek ki aver phuv, thanakerena pe resarinaja te oven **eksploatirime ja bilačeste istemalkerde** ko turli čhania.

SAR O ČHAVE OVENA VIKTIMIA TARO KINOBIKINIBE MANUŠENCAR?

- Hovavde ko socialnikane drakhina, pendžarkeribe averencar onlajn (amalipe, trampibe privatnikane fotografie kola šaj te istemalkeren pe bašo zorluko),
- Hovavde taro atrakuibaskere reklame ko mediumia,
- Kidnapirime/cidljarde taro pumare familie.

ČHANIA KOLENDE O ČHAVE OVENA EKSPLOATIRIME JA BILAČHE ISTEMALKERDE:

- Seksualnikani eksploatacia,
- Pornografia,
- Kherutno izmetčiluko,
- Mangipe Devleske,
- Butikeribe ko droma (thovibe vordonengere šoferšajbne, bikinibe bukja).

- O internet si prelačo than numa jekajek thaj si than kote so o manuša lokheste šaj te prekeren pe kaj si aver manuša. Sakana ov samalo/I thaj dikhljar samaleste o akhariba te ove amal nekasar so na pendžarea tut. Sakana lafiker dženea kaste si tut pakjiv kana si tut šube ko diso ja kana si akharina so si prešukar te oven čače ja dendipa so sikavena pe onlajn.
- Lafiker te dajaja thaj dadeja, mamija thaj papuja, arakhutnencar, sikavnencar thaj amalencar – ulav te gndipa, dara thaj pakjaviba lencar.
- Iker sama te amalenge ko jekajek čhani sar so to amal ikerela sama tuke – tu de sama so ovela leske thaj de leske suportri kana ka dikhe kaj diso nane šukar.
- Pakja te emocienge- te hošingjan kaj diso nane šukar numa thaj kana našti čačeste te haljove so si odova- tu sijan ko čačipa. (i “Oh-oh” emocia).

O JEKAJEK REGULACIE SI THAJ BAŠ ONLINE WORLD!

O socialnikane drakhina, platforme thaj kanalia sikavena but interesna saikerina. Sar te si, ola jekajek šaj te oven than baši regrutiribe viktimia.

- Ov samalo/I so postirinea baši tute ko public - save fotografie, saikerin...
- Numa thaj kana kerea onlajn komunikacia nekasar so na pendžarea, sakana te ovel tuke ki godi kaj neko šaj te ovel palal odova esapi/akaunti.
- To nevo onlajn amal te rodela tutar te bičhale leske/lake fotografie tutar ja detalia kote džvdinea, kote džaja ki sikljovni ja kote nakhavea to vakti - sigate vaker akava te dajake thaj dadeske, mamijake thaj papuske, arakhutneske, sikavneske ja barem te paše amaleske.
- ULAV te dadea thaj dajaja, mamijaja thaj papuja, arakhutnea, sikavneja ka barem paše amalea kana pendžarutno tar onlajn sumnal mangela te pendžarel pes tusar ko čačipe.
- NIKANA ma leljar akhariba te dikhe tut dženea kolea na pendžarea tut šukar ja ič na pendžarea le –KORKORO/I. Akava šaj te ovel darutno bare manušeske, a kamoli čhaveske.

AKANA DŽANE POBUT BAŠO KINOBIKINIBE MANUŠENCAR:

- Nane te ove hovavdo lokheste.
- Ka džane kaj si kanunia te phuvjate kola bimukena kinobikinibe manušencar.
- Ka džane kaj I policia, o socialnikane servisia, adalatkeribe thaj aver institucie thaj organizacie te phuvjate investirinena ko ačhavkeribe o kinobikinibe manušencar.
- Numa thaj te uljan kotor tari alka taro kinobikinibe manušencar, ka džane kaj NANE ti doš.
- Iker ki godi- sakova dženo majtikno taro 18 berš sakana si tretirime sar viktimi numa oj ja ov te sine zorea čhivdo ja hovavdo te “vakerel oja” save te si eksploataciake.

Programakoro ofisi tar Evropakoro konsili ko Skopje,
Bizniseskoro centari Soravia
Filip Vtori Makedonski 3,
1000 Skopje
tel.: +38923100 333

Website: <http://horizontal-facility-eu.coe.int>
E-mail: horizontal.facility@coe.int
[Facebook@jp.horizontal.facility](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility)
[Twitter@CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

Финансирано
од Европската Унија и
Советот на Европа

Имплементирано
од Советот на Европа

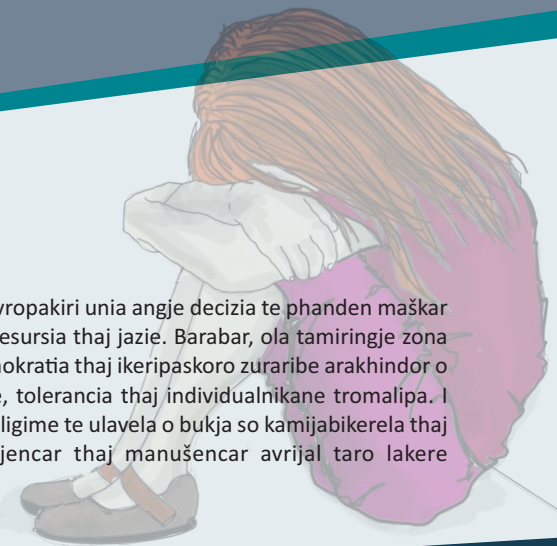
МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА - БУРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО
MINISTERIA E ARSIMIT DHE SHKENCES - BUREAU E ZVILLIMIT TE ARSIMIT
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE - BUREAU FOR DEVELOPMENT OF EDUCATION

O Evropakoro konsili si lideri organizacia baše manušikane hakaja ko kontinenti. Saikerdi si tare 47 phuvja džene saikerindor sa e džene tar Evropakiri unia. Sa o phuvja džene ko Evropakoro konsili hramovinkergje I Evropakiri konvencia baše manušikane hakaja, phanolafi kerdo te arakhel o manušikane hakaja, I demokratia thaj e kanuneskere regulative. O Evropakoro adalati baše manušikane hakaja upridikhela o ikeribe ko čačipe tari Konvencia ko phuvja džene.

www.coe.int

O phuvja džene ki Evropakiri unia angje decizia te phanden maškar peste pe džanlipa, resursia thaj jazie. Barabar, ola tamiringje zona bašo stabiliteti, demokratia thaj ikeripaskoro zuraribe arakhindor o kulturnikano turlipe, tolerancia thaj individualnikane tromalipa. I Evropakiri unia si obligime te ulavela o bukja so kamijabikerela thaj o moldipa e phuvjencar thaj manušencar avrijal taro lakere simantre.

www.europa.eu

Akava inkali si kerdo finansjakere arkasa katar Evropakiri Unija thaj Evropako Konsilij.
O stavija vakjerde akate ki nisavi Ä ipota naÅiti te oven sikavibe katar oficijalnikano
gndipe katar savi te si rig.